

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1972



BRNO 1973

DVĚ TKANINY Z POHŘEBIŠTĚ V RAJHRADĚ (okr. Brno-venkov)

MARIE KOSTELNÍKOVÁ, AÚ ČSAV Brno

(Tab. 44)

Vedoucí výzkumu slovanského pohřebiště v Rajhradu (okr. Brno-venkov) dr. Č. Staňa, CSc., mně předal dva nálezy z tohoto pohřebiště, na nichž byly zřetelně patrný útržky textilií. S jeho laskavým svolením podávám rozbor těchto fragmentů.

První z nich se nacházel na železné rolničce z hrobu 103. Nacházel se na plošce asi 3×3 cm v jedné až dvou zřasených vrstvách. Tkanina byla provázána v plátnové vazbě z příze kroucené v osnově Z zákrutem s průměrným úhlem zákrutu 60° . Útkové niti mají rovněž Z zákrut, zdají se uvolněné, úhel zákrutu není asi původní. Tloušťka nití se v osnově pohybuje kolem 520μ , v útku 600μ (niti útku jsou uvolněné, původní tloušťka mohla odpovídat tloušťce nití osnovy). Dostava tkaniny je v osnově průměrně 11 nití na 1 cm, v útku 10 nití na 1 cm. Zřetelně je patrná napjatější osnova a volnější útek, vazba není příliš pečlivá, hustota tkaniny je průměrná. Materiál: tkanina není zcela zmineralisována, i když na ni již značně působily minerální soli. Na malém útržku niti je ještě možno zjistit vlákna, ne však již bezpečně oddělit osnovu od útku. Vlákna mají dutinky, jejich konce jsou protaženy do špičky, jsou jasně patrný uvolněné buňky, kolínkovité a X útvary. Vlákna nejsou stejně silná. Osnova i útek jsou zhotoveny ze *l n u*.

Druhá tkanina byla nalezena na dřevěné pochvě pro dva nožiky v hrobě 249. Zachovala se na jedné straně a částečně i na bocích pochvy (ne však tak, aby se dalo soudit, že nožik byl obalen) na ploše přibližně $4 \times 1,5$ cm, rzí prostoupená, ne však zcela zmineralisovaná. Jde o zvláštní dvojútkovou tkaninu se dvoji osnovou: základní, na niž není pozorovatelný zákrut a jejíž niti jsou silné asi 200μ , a výplňkovou, neprovazující s žádným útkem, složenou ze dvojic tenkých nití o průměrné tloušťce 100μ , ale slabě kroucených Z zákrutem. Obě soustavy osnovních nití nejsou ve stejné rovině. Dostava každé soustavy je 19 nití na 1 cm, společně mají dostavu 38 nití na 1 cm. Lící útek provazuje se základní osnovou (bez zřetele na osnovu výplňkovou) jako osnovní třívazný kepr. Niti jsou silné průměrně 300μ , dostava 34 nití na 1 cm, bez zřetelného zákrutu. Rubní útek, který tvoří opět niti bez zřetelného zákrutu, je 300μ silný a jeho dostava je 34 nití na 1 cm; provazuje jako třívazný kepr útkový. Osnova je silně napjata, útky jsou poměrně volné. Na nepoškozených místech tkaniny nejsou z rubní, viditelné strany patrný niti výplňkové osnovy, ani niti osnovy základní, protože tato je posunuta k lící straně. Zřetelné je pouze silné pronutí útku k vaznímu bodu. Jde o hustou tkaninu. Materiál: Tkanina je velmi křehká, nebylo možno izolovat od sebe jednotlivé niti, na odebraných vzorečkách zůstávají i vlákna nití sousedních. V osnově a lícím útku byla zjištěna průsvitná světle žlutá vlákna, přičemž odlámaná, bez struktury — *hedvábí*. V rubním útku se nacházejí ve velké míře silnější neprůhledná tmavší vlákna, na nichž jsou zřetelně patrný epidermatické šupiny — *vlna*.

Plátnová tkanina na rolničce z hrobu 103 je podle tloušťky nití i materiálu a vazby běžné hrubší zboží, jaké je obvyklé ve velkomoravských nálezech jak na lokalitách venkovských tak na hradištích, i když nejde o nejběžnější hrubost tkaniny (tloušťka nití je u pláten průměrně nižší, tj. nejčastěji byly používány tenčí niti: na čtyřech rolničkách z Dolních Věstonic byly naměřeny tloušťky od 350 do 450μ). Tento jediný útržek nám tedy nemůže dokumentovat ráz textilií nošených slovanskými obyvateli, pohřbenými na pohřebišti v Rajhradě.

Daleko důležitější je tkanina z hrobu 249. Již sám způsob vazby a materiál, z něhož je zhotovena, nám napovídá daleko více. Tkaniny s podobnými vazbami (které jsem v práci Velkomoravský textil v archeologických nálezech na Moravě označila jako zvláštní tkaniny typu A), složitými, dvojútkovými byly zatím u nás nalezeny jen na pohřebišti hradišť a to jak v Mikulčicích, tak ve Starém Městě a v Břeclavi-Pohansku. Vazba na pochvě z Rajhradu je totožná s vazbami textilií z Mikulčic z hrobů 380 a 582. Jde o variantu, označenou v citované práci jako typ A 1. Materiál těchto tkanin (z Rajhradu, hrob 249 a z Mikulčic, hrob 582) je hedvábí a vlna, přičemž jeden útek a osnova, zhotovené z hedvábí byly zřejmě lesklé, měly krásný vzhled a byly tedy asi používány jako lící strana, zatímco matný vlněný útek provazoval asi ze strany rubní. Předměty, na nichž se útržky zachovaly, ležely tedy asi na lící tkaniny, takže dnes je viditelná rubní strana, povrch je však místy poškozen, takže je možno rekonstruovat i lící útek.

Tkanina z hrobu 246 v Rajhradě je zřejmě dosti důležitá pro určení sociálního složení obyvatelstva pohřbeného na tomto pohřebišti. Hedvábí bylo zřejmě předmětem importu, jeho výskyt na hradištních tkaninách se zvláštní vazbou dovoluje usuzovat, že bylo dováženo jako hotový textilní produkt. Nejde však o výskyt masový (tkanina typu A byla nalezena mezi 159 vzorky slovanských tkanin na hradištích jen $23 \times$, typu A 1 jen $3 \times$), pravděpodobně byla jeho cena značná a jen nejbohatší obyvatelé hradišť nosili asi oděvy z této textilie zhotovené. I mezi obyvateli, pohřbenými na rajhradském pohřebišti byla tedy vrstva velmi bohatá a lze usuzovat, že Rajhrad byl jedním ze středisek, kam směřoval dálkový obchod.

Literatura:

M. Kostelníková. Velkomoravský textil v archeologických nálezech na Moravě, Studie AÚ ČSAV v Brně 4 1972.

Zwei Textilreste vom Gräberfeld in Rajhrad (Bez. Brno-venkov). Auf dem slawischen Gräberfeld fand man auf Gegenständen Textilreste, von denen zwei mit der Erlaubnis des Grabungsleiters Dr. Č. Staňa CSc., einer Analyse unterzogen wurden. Es handelt sich um das Gewebe aus Grab 103, mit einer Leinenbindung durchwebt, das aus gröbereren Leinenfäden (\varnothing 520/600 μ) gefertigt war, mit einer Einstellung von 11/10 Fäden auf 1 cm. Die Z-Drehung war in beiden Fadensystemen. Dieses Gewebe blieb auf einer Schelle erhalten und es handelt sich um eine gröbere, trotzdem übliche Ware.

Das zweite Gewebe — aus Grab 246 — ist mit einer besonderen doppelschüssigen Bindung durchwebt. Es ist dies ein sehr feines Gewebe (38/34 Fäden auf 1 cm) mit doppelter seidener Kette und Seidenschuss vielleicht auf der Oberseite und Wollschuss auf der Rückseite. Die Füllkette bildeten Paare sehr dünner Seidenfäden (100 μ). Es handelt sich vermutlich um ein importiertes Gewebe, welches davon zeugt, dass durch Rajhrad ein Fernhandelsweg führte und Rajhrad ausser Mikulčice, St. Město und Břeclav-Pohansko zu Zentren gehörte, in denen eine reiche Schicht siedelte, welche Mittel zum Ankauf der kostbaren importierten Ware hatte.

SLOVANSKÉ SÍDLIŠTĚ V GOTTWALDOVĚ (okr. Gottwaldov)

STANISLAV STUHLÍK, AÚ ČSAV Brno

Na upozornění J. Očenáška provedlo Oblastní muzeum jv. Moravy v Gottwaldově v dubnu 1972 zachraňovací výzkum na Hornomlýnské ulici v Gottwaldově. Naleziště se nachází severně od domu č. 839 na mírném, k severu obráceném svahu poblíž řeky Dřevnice. Naleziště je známo již z dřívějších let, kdy zde byl prozkoumán hrob slezské kultury.¹ Při výzkumu byla odkryta část slovanské chaty pravouhého tvaru. Objekt, který se rýsoval v hloubce 50–60 cm pod dnešním povrchem obsahoval černou popelovitou výplň s množstvím keramiky zdobené horizontálními rýhami, vlnicemi a liniemi vpichů. Kromě keramiky byly v chatě kamenné brousky, přeslen a zlomek laténského náramku z modrého skla. Na základě keramiky je možno objekt zařadit do střední doby hradištní. Uvnitř objektu bylo i několik střepů z mladší doby bronzové, které pocházejí patrně z rozrušeného hrobu slezské kultury.

Poznámka:

¹ S. Stuchlík, Nálezy slezské kultury z Gottwaldova, AR XXIV 1972, 666–668.

Slawische Siedlung in Gottwaldov (Bez. Gottwaldov). Im April 1972 führte das Regionalmuseum Südostmährens in Gottwaldov eine Rettungsgrabung in der Hornomlýnská Gasse in Gottwaldov durch. Bei der Grabung hat man den Teil einer Hütte von rechteckiger Form abgedeckt. Das Objekt enthielt eine grössere Keramikmenge, mit horizontalen Ritzlinien, Wellenlinien und eingestochenen Linien verziert und weitere kleine Gegenstände. Nach der Keramik kann man diese Hütte in die mittlere Burgwallzeit einreihen.

HROB ZE STŘEDNÍ DOBY HRADIŠTNÍ V PŘEROVĚ-PŘEDMOSTÍ (okr. Přerov)

MARIE JAŠKOVÁ, Vlastivědný ústav, Přerov

V červenci 1972 byl rozkopán hrob ze střední doby hradištní v Přerově-Předmostí, v zahradě domu č. 154 (majitel Vlad. Sehnal). Hrob byl zachycen při hloubení jámy pro zasazení stromku; přitom bylo zjištěno, že část hrobu byla zničena již při kácení starého stromu, který stál v těchto místech. Nepoškozená zůstala jen západní část hrobové jámy a v ní horní polovina kostry, která spočívala na zádech. Hlava směřovala k západu, pravá paže ležela podél těla, levá byla položena přes hrud. Kosti byly špatně zachovalé a velmi křehké. U lebky byly zbytky dvou kroužkovitých náušnic z tenkého bronzového drátku a jedna celá náušnice s uzlíkem. U levého lokte ležel železný nožík s rovným hřbetem.

Hrob náleží zřejmě k pohřebišťům, která byla zjištěna již dříve v prostoru kolem Skalky¹.

Poznámka:

¹ B. Dostál, Slovanská pohřebišťe ze střední doby hradištní na Moravě, 1966, 159

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1972

Vydává: Archeologický ústav ČSAV v Brně, sady Osvobození 17/19

Odpovědný redaktor: Akademik Josef Poulik

Redaktoři: Dr. A. Medunová, dr. J. Meduna, dr. J. Řihovský

Překlady: Dr. R. Tichý, E. Tichá

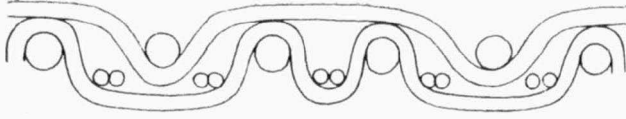
Kresby: Doc. dr. B. Klíma, M. Bálek, A. Životská

Na titulní obálce: laténská spona z Rajhradu

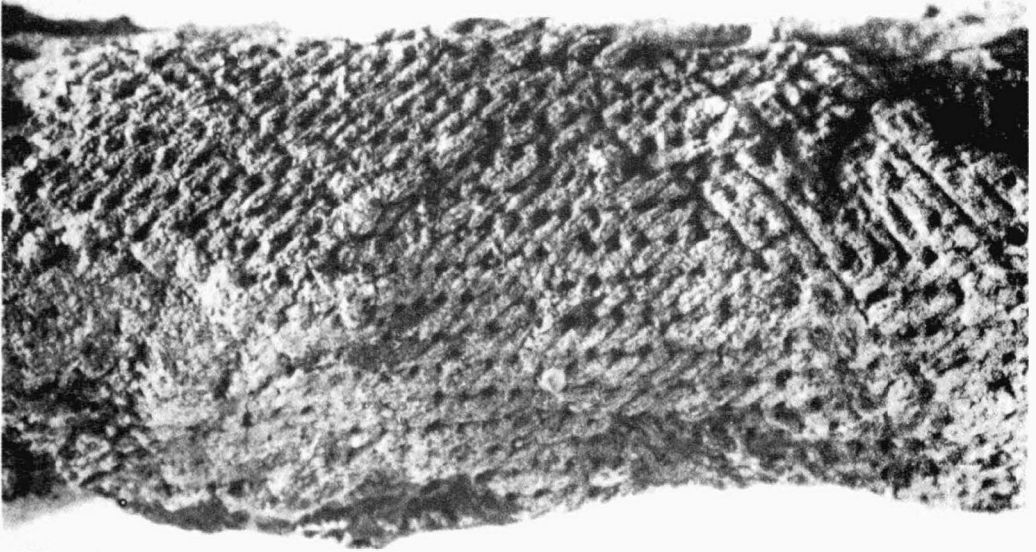
Tiskem: Grafia, n. p., Brno, provozovna 04, Gottwaldova 21

Evidenční číslo ÚVTEI—73332

Vydáno jako rukopis — 450 kusů — neprodejně



1



2

Tab. 44

Rajhrad (okr. Brno-venkov). Slovanské pohřebiště, hrob č. 249. 1 příčný řez zvláštní dvouútkovou tkaninou; 2 tkanina se zvláštní dvouútkovou vazbou na pochvě nožiku. — Slawisches Gräberfeld, Grab Nr. 249. 1 Querschnitt durch eine besondere zweischüssige Textilie; 2 Textilie mit einer besondern zweischüssigen Bindung auf einer Messerscheide.